

❖ An Lúibín ❖

21 Lúnasa 2015

Samuel Burke

Bhain neart Éireannach, idir Phrotastúnaigh agus Chaitlicigh, Meiriceá amach san 18ú haois agus Gaeilge i mbéal a mbunúid. Fuair a lán acu fúthu sna coilíneachtaí theas, áit ar rug ainnis agus anó ar chuid acu ach ar éirigh thar cionn le cuid eile. Ní raibh siad daingnithe i gcúrsaí creidimh agus eitneachais (d'iompaigh a lán Caitliceach ina bProtastúnaigh, mar shampla) ná i gcúrsaí polaitíochta ach oiread. Na hÉireannaigh a raibh acmhainn éigin acu cheannaidís sclábhaithe, agus ba de shliocht measctha cuid dá gclann. Tugann scéal Samuel Burke léargas ar an scéal agus é ina Ghaeilgeoir gorm a d'fhan dílis don Choróin le linn na Réabhlóide. Níor rud neamhchoitianta an dílseacht úd i measc daoine gorma; gheall ceannasaithe Briotanacha saoirse do na sclábhaithe, agus níor gheall an Réabhlóid dóibh ach daoirse gan chríoch.

Gormán ba ea Samuel Burke, ach ní fios ar sclábháí é. Rugadh é in Charleston timpeall 1755, ach tugadh ar ais chun Corcaí é agus é ina leanbh. Is ann a baisteadh agus a tógadh é. I 1774, agus é timpeall fiche bliain d'aois, d'fhill sé ar Mheiriceá mar shearbhónta ag Mountford Browne, gobharnóir choilíneacht nua Florida Thiar.

Ar theacht na Réabhlóide gabhadh iad beirt agus cuireadh i bpríosún in Hartford, Connecticut, iad. Scaoileadh saor iad de bharr malartú príosúnach agus chuaigh siad go dtí Nua Eabhrac. Phós an Búrcach baintreach ann a raibh spré aici agus bhain tairbhe as a chuid Gaeilge ar son Browne agus na Corónach, ag áitiú ar dhugairí Éireannacha i Nua Eabhrac dul i reisimint áirithe d'Arm na Breataine. Chuaigh an Búrcach féin sa reisimint sin agus bhí ar fiannas, i dteannta a mhná céile, faoi cheannas Browne, a bhí ina Bhriogáidire-Ghinearál. Goineadh an Búrcach cúpla uair i rith an chogaidh.

Bhí súil aige go mbeadh sé in ann cur faoi i gCairilíne Theas ar thalamh a baineadh de dhílseoirí, ach rugadh bua ar an mBreatain agus i 1782 d'fhág sé féin agus a bhean chéile Charleston ar bord long chabhlaigh. Faoi 1785 bhí an Búrcach ina chónaí i Londain agus ag obair i ngairdín bláthanna saorga ar scilling sa lá, cé gur ar éigean a ligfeadh a chuid cneánna dó aon rud a dhéanamh. Bhí sé i ngátar mór nuair a d'iarr sé ar an rialtas a sheirbhís mhíleata agus a mhaoin chaillte a chúiteamh leis. I gcaipéisí na gCoimisinéirí deirtear gur 'Black' é. Fuair sé a chúiteamh - pinsean beag.

Kirby A. Miller, "Scotch Irish," "Black Irish" and "Real Irish": Emigrants and Identities in the Old South' in Andy Bielenberg (eag.), *The Irish Diaspora*, Routledge 2014, lch 148.

Rodgers, Nini, 'The Irish in the Caribbean 1641-1837: An Overview,' IV, *Irish Migration Studies in Latin America*, <http://www.irishargentine.org/0711rodgers4.htm>

Schama, Simon (2009). *Rough Crossings: Britain, the Slaves and the American Revolution*. Vintage Books.

An Ghaeilge mar shiombail

Tá tuarascáil de chuid an Economic and Social Research Institute (ESRI) tar éis teacht amach: *Attitudes towards the Irish Language on the island of Ireland*. As Suirbhé na Gaeilge 2013 is mó a tharraing sí eolas, ag úsáid sampla de 1,215 duine os cionn ocht mbliana déag d'aois sa Phoblacht agus 1,045 duine sa Tuaisceart. Is breá le formhór an

phobail an Ghaeilge, ach sa Phoblacht ní raibh líofacht éigin ach ag 43% de na faisnéiseoirí, agus 3% sa Tuaisceart.

Creideann 64% sa Phoblacht go gcaillfeadh Éire a cuid féiniúlachta mura raibh an teanga ann. Daoine a bhfuil cairde acu a labhraíonn Gaeilge eatarthu féin tá siad níos fabhraí don teanga. Daoine ó theaghlaigh mar a labhraítí Gaeilge is minice a úsáideann an teanga. Is minic dímheas ag daltaí sa Phoblacht ar an nGaeilge, ach tugann a dtuismitheoirí níos mó urraime di, cé nach leor sin chun iad a chur á labhairt. Mar sin féin, síleann bunús na ndaoine gur chóir béim a chur ar mhúineadh na teanga sna scoileanna. Ar son na teanga féin a fhoghlaimítear Gaeilge sa Tuaisceart, ach ar son na scrúduithe is mó a dhéantar sa phoblacht é.

Fiú na ndaoine a bhfuil Gaeilge ar a dtail acu bíonn drogall orthu comhrá a thosú i nGaeilge, agus bíonn an drogall céanna orthu í a labhairt nuair a bhíonn Béarlóir nó dhó sa chuideachta. (Ach féach píosa le Maitiú Ó Coimín ar *Tuairisc.ie*.¹) Mar sin féin, tá aithne ag an tríú cuid den phobal ar dhuine a labhraíonn Gaeilge taobh amuigh den bhaile, agus tá aithne ag a lán ar dhaoine atá ag tógáil a clainne le Gaeilge nó a labhraíonn roinnt mhór Gaeilge leo.

Tá léiriú déanta ar an scéal ag Nicola Carty, taighdeoir ó Ollscoil Ghlaschú, i staidéar a rinne sí ar stádas na teanga i mBaile Átha Cliath.²

Findings have consistently shown that Irish forms an important part of Irish identity. There have also been consistent findings that while ideological support for Irish is high, actual use is low, and that there is no correlation between actual language ability and its perceived value as an identity-marker.

Is beag duine i mBaile Átha Cliath a labhraíonn Gaeilge go rialta, pé meas atá acu uirthi mar chomhartha cultúrtha, agus is beag dúil atá acu sa dátheangachas: 'Irish people, then, are keen to preserve Irish in its emblematic, rather than practical, function'. Dá chomhartha sin leanann an rialtas air á rá gur fiú an teanga a chur chun cinn agus ag moladh an dátheangachais, rud a dhéanann an nasc idir an teanga agus an fhéiniúlacht a shoiléiriú: 'As Irish is associated with national identity, public money spent thus is not felt, by the majority, to be wasted'.

Mar sin féin, baintear fónamh an-mhíchothrom as an nGaeilge i ngnóthaí poiblí. Comhlachtaí poiblí amháin a fhostaíonn Gaeilgeoirí ach is beag ceann acu a dhéanann é. Sa chuid is mó de chomhlachtaí eile tá Gaeilgeoirí gann go leor.

Ní rud nua é siombalachas na Gaeilge. In ré na hAthbheochana is mór an tairbhe a baineadh as chun idirdhealú a dhéanamh idir Éire agus an Bhreatain, agus is beag athrú a tháinig ar an scéal ó shin.

I have shown that working bilingualism does not exist in Dublin, and I have suggested that it will not unless people believe that it has a practical value. Nonetheless, the Irish language continues to survive, and is loved by many. Irish may have lost much of its real communicative value, but as a postvernacular language, it is perhaps more valuable than ever.

Tar éis an tsaoil, áfach, ní mór a admháil gur deas an comhréiteach é an Ghaeilge a úsáid mar shiombail i dtír nach bhfuil de theanga ag an gcuid is mó den phobal ach Béarla. Ní féidir é seo a dhéanamh, áfach, mura bhfuil mionlach éigin sásta Gaeilge a labhairt ar son na coda eile. Tá ag teip ar an nGaeltacht, rud a fhágann ualach na teanga ar ghréasán Gaeilgeoirí. Ach cuireann sin cor eile sa scéal, mar tá run acu siúd teanga fhíorfhóna shomhaoineach a dhéanamh den Ghaeilge. Tig leis an nGaeilge, dar leo, a bheith ina teanga fiontraíochta agus

¹Is mínáidúrtha Béarla a labhairt le Gaeilgeoirí, is cuma cé tá sa gcomhluadar! *Tuairisc.ie*, 12/8/2015: <http://tuairisc.ie/ta-se-minadurtha-bearla-a-labhairt-le-gaeilgeoiri-is-cuma-ce-ata-sa-gcomhluadar/>

²Nicola Carty, 'The First Official Language? The status of the Irish language in Dublin': http://languagecontact.humanities.manchester.ac.uk/McrLC/casestudies/NC/NC_Irish.pdf

díolacháin, teanga ar fiú do lucht fógraíochta aird a thabhairt ar lucht a labhartha. Caithfear a admháil (gan geilleadh go hiomlán don tsaint) gur tréan an taca an brabús i gcúrsaí an tsaol seo, agus ní taise don Ghaeilge é.

Más mar shainghrúpa acmhainneach a mheasfar lucht na hAthbheochana nua feasta (agus mar sin a mheastar cheana iad, minic go leor), cuirfear an siombalachas as a riocht. Tig le Gaeilgeoirí réabadh a dhéanamh sa réiteach socraithe agus a gceart a bhaint amach i ngach gné den saol – i ngnóthaí geilleagair, cultúir, eolaíochta, teicneolaíochta.

Ní féidir gan tagairt a dhéanamh arís don Ghaeltacht ag an bpointe seo. Áitíonn údair *Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: 2006-2011* gurb é an toradh atá ar an dátheangachas ag páistí idir bliain agus ocht mbliana d'aois go bhfuil a gcuid Béarla níos fearr ná a gcuid Gaeilge. Dá mhéad aithne atá ag cainteoirí óga Gaeilge ar a gcomhdhaltaí a labhraíonn Béarla ar scoil is ea is measa a gcuid Gaeilge. Tá an líon daoine a labhraíonn Gaeilge mar ghnáth-theanga sa Ghaeltacht ag dul i laghad i gcónaí. A mhalairt de scéal atá le fáil i measc cainteoirí teanga thromlaigh (Béarla, mar shampla) a fhaigheann máistreacht ar theanga bhreise (i ngaelscoil, abair): téann an teanga bhreise úd ar sochar dóibh.³

Tamall de bhlianta ó shin rinne James McCloskey, Ollamh le Teangeolaíocht in Ollscoil California a bhfuil an-spéis aige sa Ghaeilge, trácht shuimiúil ar an scéal. Ag caint dó ar athrú teanga sa Ghaeltacht, dúirt sé:

*It is one of the very few social processes in which significant power is ceded to fairly young children, children who at one level act as autonomous agents within their own communities and at another level act as proxies for, or instruments of, the larger forces beyond the immediate community – rejecting the traditional language and adopting the new, in acts of solidarity which bind them to each other and separate them from their grandparents.*⁴

Ach deir sé freisin ggur féidir pobal nua a chur ar bun a bhfuil idir shean agus nua le haithint ar a dteanga agus a bhfuil na gnáthacmhainní cultúrtha acu. B'fhéidir gur criól a bheadh i gceist, agus ní thaitníonn a leithéid le cách; ach ní féidir é sin a sheachaint ar fad agus teanga lag á hath-threisiú. Cuid dár gcumas teanga an criólachas: tá athnuachan ann.

Suranam

Le Spáinnis, le Fraincis, le Béarla, nó leis na crióil a fáisceadh astu, a shamhlaítear tíortha Mhuir Chairib de ghnáth. Ach Ollainnis a chloisfidh tú i Suranam (*Republiek Suriname*), an tír is cúinge sa réigiún..

Tír í atá ag críochantacht leis an Guáin na Fraince, leis an mBrasaíl agus le Guyana. Í roinnte ina dhá réigiún mhóra: réigiún na curadóireachta sa tuaisceart agus réigiún mór sa deisceart mar a bhfuil foraoisí báistí agus sabhána. Aeráid thrópaiceach atá ann: dhá sheasúr fhliucha ann (Aibreán go Lúnasa, Samhain go Feabhra) agus dhá sheasúr thirime. Is iomaí páirc náisiúnta ann agus an Tearmann Dúlra Lárnach ainmnithe mar Shuíomh Domhanda Oidhreachta de chuid UNESCO de bharr a chuid foraoisí gan mhilleadh agus a chuid bithéagsúlachta. Ní nach ionadh, tá borradh faoin eiceathurasóireacht. Tá geilleagar níos traidisúnta ann, é i dtaobh le báicsít (alúmanam), le hór, le hola agus le talmhaíocht (rís agus bananaí go háirithe). Níor fhailligh an tSín an deis, í ag cóiriú calafort agus ag tógáil bóithre, agus tá an Bhrasaíl sásta dul i gcomhar le Suranam i gcúrsaí oideachais, sláinte, curadóireachta agus fuinnimh.

Sa 17ú haois a tháinig na hOllannaigh. Bhí Bundúchasaigh na háite ann rompu, ach bhunaigh na hOllannaigh agus na Sasanaigh plándálacha ann. Is beag caidreamh a bhí ag an dá dhream ar a chéile ach tháinig siad ar

³*Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht : 2006-2011*: http://www.udaras.ie/media/pdf/002910_Udaras_Nuashonr%C3%BA_FULL_report_A4_FA.pdf

⁴James McCloskey, 'Irish as a World Language,' 2006: ohlone.ucsc.edu/~jim/PDF/notre-dame.pdf

réiteach i gcúrsaí coilíneachais: choinnigh na hOllannaigh Suranam agus fuair na Sasanaigh Amstardam Nua, áit ar thug siad Nua Eabhrac uirthi.

I 1683 bunaíodh Cumann Shuranam chun brabús a bhaint as an gcoilíneacht. a bhunú. Bhí caife, cócó, cána siúcra agus cadás le saothrú, agus tugadh sclábhaithe Afracacha isteach chun an obair a dhéanamh. Níor mhaith leo siúd an droch-íde a thugtaí dóibh agus thug roinnt acu an fhoraois orthu féin le cabhair ó na Bundúchasaigh. Bhí na 'Marúnaigh' seo roinnte ina dtreibheanna difriúla agus a gcriól féin ag gach treibh acu, mar atá fós. Thugaidís ruathar ar na bailte beaga agus dhéanadh na coilínigh iarracht ar dhul i ngleic leo, ach bhí eolas na foraoise ag na Marúnaigh, agus sa 19ú haois rinne na húdaráis Ollannacha comhréiteach leo, ag bronnadh féinrialach orthu. Cuireadh deireadh leis an sclábháíocht i Suranam i 1863, cé nár scaoileadh na sclábhaithe saor go hiomlán go dtí 1873. Thréig a mbunús na plandálacha ar an bpointe agus thug a n-aghaidh ar chathair Paramaribo. D'fhág sin na coilínigh i gcruachás cheal oibrithe, agus b'éigean dóibh iad a thabhairt isteach ón Indinéis (nó ó na hIndiacha Thoir, mar a thugtaí orthu ag an am), ón India agus ón tSín, beartas a a d'fhág rian na héagsúlachta ar phobal na tíre.

Sráid in Paramaribo, príomhchathair Shuranam
Wikimedia Commons

I rith an Dara Cogadh Domhanda rialaigh na Stát Aontaithe Suranam ar son na báicsíte; d'fhill an Ísiltír ina dhiaidh sin agus i 1954 rinneadh comhthír de chuid Ríocht na hÍsiltíre de Shuranam. I 1975 bhain an tír neamhspleáchas amach, ach d'éirigh sí suaite: bhí cogadh cathartha ann agus cúpla coup d'état. Chiúnaigh cúrsaí de réir a chéile. Cuireadh *Republiek Suriname* ar bun de réir bhunreacht 1987.

Daoine a dhéanann tír i ndeireadh na dála, agus tá a lán dreamanna eitneacha le fáil i Suranam: na hInd-Suranamaigh, na Marúnaigh agus iad roinnte ina gcúig ghrúpa mhóra, na Crióil (ar de shliocht Afracach agus Eorpach iad), Suranamaigh Iávacha agus Shíneacha, Bundúchasaigh, Eorpaigh, Leavantaigh (go háirithe Maróinítigh agus Giúdaigh) agus Brasailigh (chuid mhaith acu ag tochailt óir). Is beag nach bhfuil a oiread Suranamach ina gcónaí san Ísiltír (os cionn 300,000) is atá i Suranam féin; chun a gcuid tithe itheacháin siúd a théann na hOllannaigh agus bia 'Síneach' uathu.

I Suranam is ionann éagsúlacht daoine agus éagsúlacht teangacha. Ollainnis a úsáidtear i gcúrsaí oideachais, rialtais agus gnó agus mar theanga na meán. Ise atá ag breis is 60% den phobal mar theanga dhúchais. Ach is é Sranan Tongo an teanga chomhchoiteann, criól a fáisceadh as Béarla an 17ú haois agus é measctha le hOllainnis agus le roinnt teangacha eile, agus a shamhlaítear le cultur na ngormán. An tríú teanga is mó a labhraítear is í an

Hiondústáinis Chairib í. Tá Iávanais, Cantóinis agus Mandairínis ann, na teangacha Marúnacha, Béarla, Spáinnis agus Portaingéilis, agus teangacha Bundúchasacha (Cairibis, Arawak agus eile).

Ní dream gan scolaíocht iad na Suranamaigh agus ualach orthu fanacht ar scoil go dtí dhá bhliain déag d'aois. Baineann cuid mhaith acu an ollscoil amach (Ollscoil Anton de Kom). Cúis iontas é a bhfuil de mheáin ann: dhá nuachtán *De Ware Tijd* agus *Times of Suriname*), dhá stáisiún raidió is fiche agus dhá chainéal déag teilifíse.

Ach mar a dúradh cheana, tá cuid de stair Shuranam suaite go mór. Tá an tUachtarán atá anois ann, Dési Bouterse, ina chomhartha air sin. Eisean a bhí i gceannas rialtais mhíleata sna seachtóidí: tá sé curtha ina leith go raibh sé ciontach ina lán gníomhaithe cearta daonna a chéasadh agus a mharú; é curtha ina leith freisin gur smuigléir drugaí é. Tá an mhíchlu chéanna ar a chlann mhac. Ach d'éirigh leis an Uachtaránacht a bhaint amach i 2010. Seans eile, mar sin.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au.

Leaganacha simplithe

An Ghaeilge mar shiombail

Tá tuarascáil faoin nGaeilge curtha amach ag an Economic and Social Research Institute (ESRI). Rinneadh suirbhé ar dhaoine i bPoblacht na hÉireann agus sa Tuaisceart. Creideann 64% sa Phoblacht go gcaillfeadh Éire a cuid féiniúlachta mura raibh an teanga ann. Daoine a bhfuil teagmháil acu leis an teanga trína gcairde is fabhraí don teanga. Sileann an chuid is mó de na daoine gur ceart béim a chur ar mhúineadh na teanga sna scoileanna. Ar son na teanga féin a fhoghlaimiú daoine Gaeilge sa Tuaisceart. Sa Poblacht déantar é ar son na scrúduithe.

Is minic a bhíonn drogall ar chainteoirí líofa comhrá a thosú i nGaeilge, go háirithe má tá Béarlóir nó dhó sa chuideachta. Ach tá aithne ag an tríú cuid den phobal ar dhuine a labhraíonn Gaeilge taobh amuigh den bhaile. Tá aithne ag mórán daoine ar dhaoine eile atá ag tógáil a clainne le Gaeilge.

Tá léiriú eile déanta ar an scéal ag Nicola Carty, scoláire ó Ollscoil Ghlaschú. Rinne sí staidéar ar stádas na teanga i mBaile Átha Cliath. Deir sí go dtugann daoine tacaíocht ó bhéal don teanga mar chomhartha féiniúlachta ach gur beag duine a labhraíonn í. Mar sin féin, síleann daoine gur ceart don Stát airgead a chaitheamh ar an teanga, cé nach bhfuil mórán Gaeilgeoirí le fáil i gcomhlachtaí poiblí.

Is léir, mar sin, go bhfuil comhréiteach déanta ag pobal an Bhéarla. Ach ní féidir an Ghaeilge a úsáid mar shiombail mura bhfuil sí beo in áit éigin. Caithfidh mionlach éigin í a labhairt. Tá an Ghaeltacht ag meath agus dá bhri sin tá an obair le déanamh ag Gaeilgeoirí cathrach. Ach níl siad siúd sásta le siombail: tá fonn orthu ann teanga fhóna a dhéanamh den Ghaeilge. Tá athrú ag teacht ar an teanga dá réir agus saghas crióil le cloisteáil. Ach deir daoine áirithe nach olc an rud é sin. Tá beocht sa chriól agus athnuachan ag baint leis.

Suranam

Tír an-bheag is ea Suranam. Tá sí le fáil i réigiún Mhuir Chairib agus is í an Ollainnis an teanga oifigiúil. Aeráid thrópaiceach atá aici agus tá páirceanna iontacha náisiúnta ann a mheallann turasóirí. Tá sí ag brath freisin ar mhianadóireacht agus ar churadóireacht. Tá a lán báicsíte ann, rud a ndéantar alúmanam de.

Sa 17ú haois a tháinig na hOllannaigh. Bhunaigh siad féin agus na Sasanaigh plándálacha ann, ach d'ímigh na Sasanaigh tar éis tamaill. Bhí na hOllannaigh ag saothrú caife, cócó, cána siúcra agus bhí sclábhaithe Afracacha acu. Chaithidís go dona leis na sclábhaithe agus d'éalaigh mórán acu siúd isteach san fhóraois. Thugtar 'Marúnaigh' (*Maroons*) orthu agus tá a sliocht ann fós. Nuair a cuireadh deireadh leis an sclábháocht sa chuid deiridh den 19ú haois, chuaigh mórán daoine gorma go dtí Paramaribo, an phríomhchathair. Bhí ar na coilínigh oibríthe a thabhairt isteach ón India agus ón Indinéis.

Tar éis an Dara Cogadh Domhanda bronnadh féinriail ar Shuranam. Sa bhliain 1975 d'éirigh an tír neamhspleách. Ansin bhí cogadh cathartha ann agus cúpla coup d'état. Bhí Dési Bouterse ina cheannasaí míleata ag an am. Cuireadh céasadh agus marú ina leith, agus deirtear freisin go mbíodh sé ag smuigleáil drugaí. Ach sa bhliain 2010 toghadh mar Uachtarán é.

Tá a lán grúpaí eitneacha i Suranam anois agus a lán teangacha á labhairt. Tá tábhacht le hOllainnis i gcúrsaí oideachais, riaracháin agus gnó agus mar theanga na meán. Ach is é Sranan Tongo an teanga is coitianta sna sráideanna. Tá sé bunaithe ar Bhéarla an 17ú haois, agus tá sé measctha le hOllainnis agus le roinnt teangacha eile. Tá léamh agus scríobh ag nócha faoin gcéad de phobal na tíre. Tá dhá nuachtán ann, dhá stáisiún raidió is fiche agus dhá chainéal déag teilifíse.

Trí dhán le Colin Ryan

Ficsean eolaíochta

Bhí siad anois ar phláinéad eile
an t-aer á n-athrú is an chré
ina finscéal faoina gcosa:
níor mhothaigh siad uathu
glas agus gorm a ndúchais
ná an faltanas úd ba dhual
dá gcine: bhí orthu tosú as an nua
cé go raibh a fhios acu
go raibh teipthe anois ar a dtoil
faoi shúile fuara réaltacha
na ndéithe nár mhair
faoi sholas cianda gruama
a gcinniúna

Seanathair

Féach ansiúd sa pháirc é
fear lom is a dheasóg tógtha
chun beannú don intinn
meadhrán pearóidí
rósaile istigh ann
is an ghaoth i bhfíoch
le haimhréidhe eoclaipe:
é tagtha aníos is imithe
ó tá na taibhsí
chomh sealadach leis na beo

Ina dhiaidh sin

Chonacthas í (an cailín úd)
is a haghaidh ar an muir
ag siúl ar theas an ghainimh idir
súile na táine
céim ar chéim faoi ghrian
gan chuimhne
isteach isteach go com go smig
go baithis faoi ghile na toinne
gan teacht arís is an aimsir
á cealú: an táin ag bánú
is an taoide ag glanadh
na n-iarsmaí

